

RITA MONALDI I FRANČESKO SORTI

SECRETUM

Prevele s italijanskog
Mirjana Popov-Slijepčević i Gordana Breberina

    Laguna

Naslov originala

Monaldi & Sorti
SECRETVM

Copyright © 2004 by Rita Monaldi and Francesco Sorti

Translation Copyright © 2007 za srpsko izdanje, LAGUNA

Sve je na ovom svetu maskarada, ali Bog je
odredio da komedija mora ovako da se igra.
(Erazmo Roterdamski, *Pohvala ludosti*)

Konstanca, 14. februar 2041.

Njegovoj ekselenciji
Mons. Alesiju Tanariju
Sekretaru Kongregacije za pitanja svetaca
Rim – Vatikan

Dragi Alesio,

Prošlo je već godinu dana otkako sam Vam poslednji put pisao. Nikada mi niste odgovorili.

Pre nekoliko meseci iznenada sam premešten (možda to već znate) u Rumuniju. Jedan sam od malobrojnih sveštenika kojima Konstanca, gradić na obali Crnog mora, pruža gostoprimstvo.

Ovde reč „siromaštvo“ dobija ono dirljivo i konačno značenje kakvo je nekada imala i kod nas: sive, trošne kuće na sve strane, deca u ritama igraju se po prašnjavim ulicama bez putokaza, žene umornog izgleda sumnjičavo vire kroz prozore odvratnih, oronulih socrealističkih zgradurina, sivilo i beda na svakom koraku.

Takav je grad, takva je zemlja u koju su me poslali pre nekoliko meseci. Ovde sam pozvan da obavljam svoju pastirsku misiju i svoju dužnost ću svakako ispuniti. U tome me neće sprečiti ni beda što vlada u ovoj zemlji, ni tuga što prožima svaki kutak.

Kao što već znate, ja dolazim iz potpuno drugačijeg kraja. Do pre nekoliko meseci bio sam biskup u Komu, prijatnom gradiću na obali jezera koji je nadahnuo Manconija da napiše svoje besmrtno delo. To je stari dragulj bogate Lombardije, pun uspomena na plemenitu prošlost, čiji živopisni istorijski centar danas pruža gostoprimstvo poslovnim ljudima, modnim stručnjacima, fudbalerima, bogatim proizvođačima svile.

Ali ova nagla, neočekivana promena neće uticati na moju misiju. Rekli su mi da sam ovde u Konstanci potreban, da čovek

mog zvanja može na najbolji mogući način zadovoljiti duhovne potrebe ove zemlje, da premeštaj iz Italije (najavljen samo dve nedelje ranije) ne treba tumačiti kao nazadovanje ili, još gore, kao kaznu.

Čim mi je predočena novost, izrazio sam veliku sumnju (ali i iznenađenje, moram da dodam), budući da u prošlosti nikada nisam obavljao pastirsku dužnost izvan Italije, ako se izuzme nekoliko meseci školovanja u Francuskoj, u sada već davnim mladalačkim danima.

Mada smatram da bi za moju karijeru bilo najbolje da je krunisana biskupskim položajem, uprkos poodmaklim godinama rado bih prihvatio neko novo odredište u Francuskoj, Španiji (zemljama čiji mi jezik nije nepoznat) ili čak Latinskoj Americi.

Naravno, i to bi, u svakom slučaju, bilo neprirodno, jer se veoma retko događa da biskup preko noći bude premešten u neku daleku zemlju, osim ako nema veće mrlje u karijeri, što ne važi za mene, kao što Vam je sigurno poznato. Pa i pored toga, upravo zbog činjenice da je do premeštaja došlo tako iznenada i bez najave, neki su vernici u Komu s pravom počeli da sumnjaju.

Takvu odluku bih ipak prihvatio kao što se prihvata volja Božja, bezrezervno i bespogovorno. Odlučili su, međutim, da me pošalju ovamo, u Rumuniju, gde mi je sve nepoznato, od jezika do tradicije, od istorije do današnjih potreba. I evo me sada gde naprežem svoje stare kosti pokušavajući da igram lopte u omladinskom sastajalištu s mališanima iz ovog mesta, a oni govore tako brzo da svi moji pokušaji da ih razumem ostaju bez rezultata.

Na duši mi leži, oprostite što ću biti iskren, nešto što me neprekidno muči, a nije uzrokovano mojom sudbinom (ona je izraz Božje volje i kao takvu je treba prihvatiti sa zahvalnošću i spokojem), već zagonetnim okolnostima koje su je odredile, okolnostima koje sada želim da Vam razjasnim.

Pisao sam Vam poslednji put pre godinu dana i tom prilikom sam Vam predočio jedan izuzetno delikatan slučaj. U to vreme bio je u punom jeku postupak za kanonizaciju blaženog Inokentija XI Odeskalkija; on je sedeo na papskom prestolu

od 1676. do 1689. i ostao je u slavnoj uspomeni. Pokrenuo je i podržavao bitku hrišćanskih vojski protiv Turaka kod Beča 1683. godine, kada su Muhamedovi sledbenici zauvek proterani iz Evrope. Budući da je bio poreklom iz Koma, meni je pripala čast da organizujem taj postupak, do koga je Svetom ocu bilo toliko stalo. Veliki istorijski poraz islama dogodio se, naime, u zoru 12. septembra 1683. godine, kada je, s obzirom na različite vremenske zone, u Njujorku još bio 11. septembar... Sada, četrdeset godina posle tragičnog napada na „kule bliznakinje“ u Njujorku, 11. septembra 2001, podudarnost ova dva datuma nije promakla našem voljenom papi i on upravo zato želi da se Inokentije XI – čuveni borac protiv islama – proglasi za sveca upravo na dan kad se obeležavaju ove dve godišnjice, što bi predstavljalo potvrdu hrišćanskih vrednosti i jaza što Evropu i čitav Zapad deli od ideja sadržanih u Kuranu.

Tada sam Vam, na završetku postupka, poslao onaj neobjavljeni spis. Sećate se? Bio je to rukopis dvoje mojih starih prijatelja Rite i Frančeska, kojima sam izgubio trag nekoliko godina ranije. Mnoštvo podataka sadržanih u tom spisu nije služilo na čast blaženom Inokentiju. Naime, on je tokom čitavog pontifikata radio u korist prizemnih ličnih interesa. I mada je neosporno da je podsticao hrišćanske vladare da se naoružaju protiv Turaka, u drugim prilikama se pak zbog vlastite pohlepe za novcem veoma teško ogrešio o hrišćanski moral i naneo je nenadoknadivu štetu katoličkoj veri u Evropi.

Tada sam Vas zamolio, sećate se, da ove činjenice predočite Njegovoj svetosti, kako bi mogla da odluči hoće li o tome ćutati ili će – kako sam priželjkivao – dati *imprimatur* i naložiti objavljivanje, čime bi istina postala svima dostupna.

Da budem iskren, očekivao sam da ćete me udostojiti barem kratkog odgovora. Mislio sam da ćete se, bez obzira na ozbiljnost činjenica koje su me navele da Vam pišem, obradovati vestima od nekog ko Vam je, na kraju krajeva, bio učitelj u semeništu. Znao sam dobro da ću dugo, možda veoma dugo čekati odgovor na svoja pitanja, s obzirom na težinu podataka predočenih Njegovoj svetosti. Ipak, verovao sam da ćete se u međuvremenu javiti barem dopisnicom, kako je uobičajeno u takvim slučajevima.

Ali ništa. Mesecima nije bilo ni pisma ni telefonskog poziva, iako je od odgovora zavisio ishod postupka. Mislio sam da je potrebno da Njegova svetost razmisli, proceni, prosudi, možda iz opreza zatraži mišljenje nekog stručnjaka. Bio sam spreman da strpljivo čekam, između ostalog i zbog toga što, s obzirom na obavezu da čuvam tajnu i štitim ugled blaženog, nikom drugom, osim Vama i Svetom ocu, nisam mogao da kažem šta sam otkrio.

Dok jednoga dana u nekoj milanskoj knjižari, među mnoštvom drugih knjiga, nisam ugledao onu s imenima mojih dvoje prijatelja.

Kad sam je konačno otvorio, uverio sam se da je to upravo ta knjiga. Kako je moguće? Ko je dozvolio da se štampa? Objavljivanje je mogao da naloži samo papa. Možda je konačno stigao onaj dugo iščekivani *imprimatur*, konačan i moćan, tako da je Ritin i Frančeskov spis na kraju stigao u štampariju.

Bilo je jasno da je postupak za kanonizaciju pape Inokentija XI sada zauvek obustavljen. Ali zbog čega o tome nisam bio obavешten? Zašto nisam dobio nikakav znak, čak ni posle objavljivanja, pogotovu od Vas, dragi Alesio?

Taman sam se spremao da Vam ponovo pišem, kad je jednoga dana, rano ujutru, do mene stigla ta vest.

Toga se sećam neobično jasno, kao da je bilo danas. Ulazio sam u radnu sobu kad mi je prišao moj sekretar i pružio kovertu. Dok sam je otvarao, jedva da sam u polumraku hodnika primetio papske ključeve utisnute na omotu, a ceduljica mi je iz koverte već skliznula u ruku.

Bio sam pozvan na razgovor. Iznenadio me je, pre svega, kratak rok naznačen na cedulji: kroz dva dana i to još u nedelju. Ali to nije bilo ništa u poređenju s vremenom (šest ujutru) i identitetom onoga ko me je pozvao na razgovor: monsinjor Haime Rubeljas, državni sekretar Vatikana.

Susret s kardinalom Rubeljasom bio je izuzetno prijatan. Raspitivao se o mom zdravlju, o potrebama moje dijeceze, o mojim sklonostima ka sveštenu pozivu... Zatim se diskretno obavestio o toku postupka za kanonizaciju Inokentija XI. Zapanjeno sam ga upitao zar nije upoznat s objavljivanjem

knjige. Nije mi odgovorio, ali me je pogledao kao da sam mu uputio izazov.

Tada me je obavestio da sam potreban ovde u Konstanci, govorio je o novim granicama današnje crkve, o nebrizi za duše u Rumuniji...

Zbog naglašene ljubaznosti s kojom me je državni sekretar obavestio o premeštaju, gotovo mi je promaklo da uopšte nije jasno zbog čega mi je on to lično saopštio i zašto su me pozvali na ovako neuobičajen način, kao da žele da se to obavi daleko od radoznalih pogleda, i najzad, koliko bi uopšte moglo da traje moje odsustvo iz Italije.

Na kraju me je monsinjor Rubeljas zamolio, sasvim neočekivano, da naš razgovor i njegov sadržaj u potpunosti zadržim za sebe.

Pitanja koja nisam postavio sebi tog jutra u Rimu, dragi Alesio, padaju mi sve češće na pamet ovde u Konstanci, uveče, dok u svojoj sobici strpljivo učim rumunski, taj neobični jezik u kome imenica prethodi članu.

Čim sam stigao, saznao sam da se Konstanca za vreme Rimskog carstva, pod čijom je vlašću dugo bila, zvala Tomi. Zatim sam, pogledavši regionalnu kartu, uočio da se u našoj blizini nalazi mesto čudnog naziva – Ovidiju.

U tom trenutku mi je sinulo. Brzo sam otvorio udžbenik latinske književnosti: sećanje me nije izdalo. Kad se Konstanca zvala Tomi, imperator Avgust Cezar je tamo proterao slavnog pesnika Ovidija, sa zvaničnim obrazloženjem da je pisao suviše slobodne stihove, a u stvari zbog toga što je sumnjao da su mu poznate mnoge tajne carske porodice. Deset godina Avgust je odbijao sve njegove molbe i tako je Ovidije umro više nikada ne videvši Rim.

Sada znam, dragi Alesio, kako je nagrađeno poverenje koje sam Vam poklonio pre godinu dana. To mi je postalo jasno ovde u Tomiju, kuda sam prognan zbog „literarnih grehova“. Ne samo da objavljivanje spisa mojih dvoje prijatelja nije poteklo od Svete stolice, već je ono za sve vas bilo grom iz vedra neba. I pomislili ste da iza toga stojim ja, da sam ja naložio da se spisi štampaju. Zbog toga ste me prognali ovamo.

Ali pogrešili ste. Ja, kao i vi, uopšte ne znam kako je knjiga stigla u štampariju. Gospod, *quem nullum latet secretum*, koji

sve tajne zna – kako se propoveda u ovdašnjim pravoslavnim crkvama – koristi za svoje ciljeve i one što rade protiv njega.

Ako ste bacili pogled na svežanj priložen uz ovo pismo, verovatno ste već shvatili o čemu se radi: to je novi rukopis Rite i Frančeska. Možda je to istorijski dokument, a možda roman, ko zna. Moći ćete da se zabavljate tako što ćete to lično istraživati i, ako budete želeli, moći ćete da proverite pismene dokaze koje su mi poslali i koje Vam prosleđujem.

Sigurno se pitate kada sam primio rukopis, odakle je poslat i, na kraju, da li sam pronašao dvoje starih prijatelja. Ovoga puta neću moći da Vam pomognem da zadovoljite svoju radoznalost. Siguran sam da ćete razumeti.

Pretpostavljam, najzad, da ćete se takođe zapitati zbog čega Vam ovo šaljem. Mogu već da zamislim Vaše zaprepašćenje i nedoumicu: da li je dolepotpisani naivan, ili lud, ili samo odgovara na logična pitanja koja Vama izmiču. Jedan od ova tri odgovora je sigurno tačan.

Mislite na Boga dok ovo čitate i rukovodite se voljom Njegovom u svim svojim postupcima.

Lorenzo del'Ađo, *pulvis et cinis*

ISTINITA I NEOBIČNA PRIČA

O SLAVNIM PODUH VATIMA

ŠTO SU SE DESILI ZA PONTIFIKATA

INOKENTIJA XII

U RIMU, LETA GOSPODNJEG 1700.

POSVEĆENO VISOKOPOŠTOVANOM I UVAŽENOM
GOSPODINU OPATU ATU MELANIJU

SA OVLAŠĆENJEM STAREŠINA

U RIMU ŠTAMPAO MIKELE ERKOLE

MDCCII

Preuzvišeni i prečasnii gospodine,

Sve sam ubedeniji da će Vašem gospodstvu nesumnjivo biti od velike koristi sažeti prikaz neobičnih događaja što su se zbili u Rimu u julu 1700. godine, a u kojima je učesnik bio presvetli i mnogopoštovani verni podanik Njegovog veličanstva Luja Najhrišćanskijeg kralja Francuske, čije bih uspehe ovde mogao nadugačko i naširoko da opisujem.

Ovo je delo jednog običnog seljaka, ali čvrsto verujem da se blistavi um Vašeg gospodstva neće gnušati čeda moje divlje muze. Možda je dar slab, ali zato je volja jaka.

Oprostićete mi ako na narednim stranicama nisam izneo dovoljno hvale. Pa i Sunce, premda ga nikad ne hvale, ipak ostaje Sunce. Za uzvrat ne očekujem ništa osim onoga što ste mi već obećali i to više neću ponavljati, pošto znam da tako plemenita duša kao što je Vaša ne može izneveriti sebe.

Vašoj preuzvišenosti želim dug život i ponizno joj šaljem izraze svog najdubljeg poštovanja.

Dan prvi

7. JUL 1700.

Sunce iznad Rima bilo je vrelo i visoko na nebu u podne tog 7. jula 1700. godine, na dan kad me je Gospod poštedeo teškog rada (doduše, dobro plaćenog) u vrtovima vile Spada.

Podigavši pogled ka horizontu, preko udaljene gvozdene kapije, širom otvorene za ovu priliku, ugledah – verovatno prvi posle paževa raspoređenih ispred glavnog ulaza – kako se iznad puta podiže oblak bele prašine, najavljujući dugu povorku kočija što će polako, jedna za drugom, dovoziti goste.

Pošto su ovaj prizor ubrzo ugledale i ostale sluge, dotrčale su, obuzete radoznalošću, te pripreme, ionako u punom jeku, postadoše još grozničavije: upravitelji posluge, koji su danima izdavali naređenja slugama, još više se unervoziše, mnogobrojni paževi, koji su unosili poslednje bačve u podrum, rastrčase se i počese da se sudaraju, dok seljaci, zaduženi za istovar sandukâ s voćem i povrćem, požuriše da se ukrcaju u kola ispred sporednog ulaza, dozivajući svoje žene, koje su među sluškinjama tražile one najpouzdanije kako bi im poverile na čuvanje veličanstvene pletenice od cveća, baršunaste i crvene kao njihovi obrazi.

U međuvremenu stigoše i blede vezilje s damastnim platnom, zavesama i vezenim stolnjacima, bleštavo belim pod sunčevim zracima; stolari su završavali zakucavanje i turpijanje podijuma i sedišta, što je zvučalo kao čudni kontrapunkt neusklađenom uvežbavanju muzičara koji su proveravali akustiku pozorišta pod vedrim nebom; arhitekate su žmirkajući odmeravale jednu aleju: klečali su držeći nemarno periku u ruci i dahtali od vrućine dok su netremice posmatrali ono što su napravili.

Tolika pometnja nije bila bezrazložna. Kardinal Fabricio Spada spremio se da kroz dva dana proslavi venčanje dvadesetjednogodišnjeg nećaka Klementea, naslednika njegovog ogromnog bogatstva, s

Marijom Pulkerijom Roči, takođe nećakom jednog veoma uglednog člana Svetog zbora kardinala.

Da bi dostojno obeležio taj događaj, kardinal Spada će za mnoštvo crkvenih velikodostojnika, plemića i vitezova prirediti višednevnu zabavu u porodičnoj vili okruženoj veličanstvenim vrtovima na brdu Janikulum kod izvora Pavlove vode,¹ odakle se pruža najlepší pogled na gradske krovove.

Letnja žega je bila razlog što je za proslavu odabrana vila umesto takođe velelepne i čuvene porodične palate u gradu, na Trgu Kapo di Fero, gde gosti ne bi mogli da uživaju u čarima prirode.

Svečani prijem zvanica počeo je već toga dana, kad su se oko podneva, kako je i bilo predviđeno, na vidiku pojavile kočije najrevnosnijih gostiju. Očekivalo se mnoštvo pripadnika plemstva i sveštenstva sa svih strana: diplomatski predstavnici velikih sila, članovi Svetog zbora kardinala, potomci i stariji članovi uglednih porodica. Bilo je predviđeno da zabava zvanično počne na dan svadbe, kad će sve biti spremno da zadivi goste prirodnim i veštačkim scenskim efektima, uz mešavinu domaćeg i egzotičnog bilja, s papirnim i gipsanim figurama najrazličitijih oblika.

Oblak prašine što se dizao iza kočija, još nećujnih zbog suviše glasnog žamora u dvorištu, bio je sve bliži i, na mestu gde put zavija ispred gvozdene kapije vile Spada, već su počeli da se ukazuju prvi raskošni ukrasi na kolima.

Pre svih stići će, kako nam je rečeno, gosti izdaleka, oni što ne žive u Rimu, kako bi mogli zasluženo da se odmire od napornog puta i dve-tri večeri uživaju u blagom spokoju koji pruža priroda. Tako će proslavi moći da prisustvuju sveži i odmorni, što će svakako doprineti opštem dobrom raspoloženju i potpunom uspehu događaja.

Gosti iz Rima moći će pak da izaberu hoće li boraviti u vili Spada ili će, ako su suviše zauzeti poslovima, svakoga dana dolaziti kočijama u podne i uveče se vraćati kući.

Bilo je, naime, predviđeno da posle svadbe još nekoliko dana i večeri traje raznovrsna i veličanstvena zabava: osim užine na travi, biće tu i lova, muzike, pozorišnih predstava, raznih društvenih igara, pa čak i sportskih takmičenja. A na kraju, vatromet. Sve u svemu, računajući i dan venčanja, proslava bi trebalo da traje čitavu sedmicu, sve do četvrt-

¹ Tako nazvan u čast pape Pavla V. (Prim. prev.)

ka, 15. jula, kad će gosti, pre nego što se oproste, imati priliku da odu u grad i posete raskošnu i kitnjastu palatu Spada na Trgu Kapo di Fero, gde su bliski preci kardinala Fabricija – pokojni kardinal Bernardino i njegov brat Virđilio – pola veka ranije sakupili bogatu zbirku slika, knjiga, starina i dragocenosti, da i ne pominjemo freske, *trompe l'oil* i najrazličitije arhitektonske tvorevine; ja ih nikada nisam video, ali sam znao da će izazvati divljenje svih gostiju.

Pojavljivanje kočija na horizontu bilo je propraćeno škripom točkova po kaldrmi; kad sam bolje pogledao, videh da one, u stvari, stižu zasebno, jedna po jedna. Pa da, rekoh sebi, gospoda uvek paze da naprave razmak između svojih povorki kako bi svakom od njih pri dolasku bila ukazana dužna pažnja i kako bi se izbeglo da neko nehotice napravi kakav nesmotren potez, što je, avaj, često umelo da dovede do zavade, dugogodišnjeg neprijateljstva i, daleko bilo, čak i krvavih dvoboja.

Ovom prilikom to je bilo prepušteno spretnosti ceremonijara i upravnika imanja don Paskatija Melkiorija: on će se brinuti o prijemu zvanica, budući da je kardinal Fabricio, kao što je poznato, bio veoma zauzet zbog svojih obaveza državnog sekretara.

Dok sam pokušavao da odgonetnem grb na kočiji koja se približavala, pri čemu sam u daljini već video sledeći oblak prašine, opet sam razmišljao o tome kako je mudro što je za ovaj događaj odabrana vila Spada: u vrtovima na brdu Janikulum svežina je posle zalaska sunca bila zagarantovana. Znao sam to dobro jer sam već dugo dolazio u vilu Spada. Moje skromno domaćinstvo nalazilo se nedaleko od nje, izvan Kapije svetog Pankracija. Moja žena Kloridija i ja imali smo sreću da zeleniš i voće s naše male njive prodajemo posluži u vili Spada, a povremeno su me pozivali i da obavim kakav vanredni poslić, naročito ako je bilo potrebno uzverati se na neko teško pristupačno mesto, kao što je krov ili potkrovlje, za šta sam zaista bio podešan zahvaljujući svom niskom rastu. Ali zvali su me i onda kad nisu imali dovoljno osoblja, kao što je to bilo sada. U takvim prilikama u vilu bi čak bila prebačena i posluga iz palate Spada. Činjenicu da je trenutno bila prazna kardinal je iskoristio da naredi da se obave razni dekoraterski radovi, između ostalog da se oslikaju i zidovi u spavaćoj sobi mladenaca.

Dakle, sledeći baštovanova uputstva, već nekoliko meseci sam vredno okopavao leje, sadio, obrezivao i negovao bilje. Posla je bilo na pretek. Vila Spada nije smela da obruka svoje gazde. Prostor ispred

gvozdene kapije na ulazu bio je pokriven poluotvorenim tremom ukrašenim zelenilom koje se u vidu raskošnih spirala poput mirišljave zmije obavijalo oko stubova sve do kapitela, postepeno se stanjujući i stapajući s fino isklesanim arkadama. Staza što vodi od kapije, inače oivičena samo vinovom lozom, sada je s obe strane bila ukrašena predivnim cvetnim lejama. Na svim zidovima, okrećenim u zeleno, naslikani su lažni prozori. Meki travnjaci, savršeno podšišani u skladu s baštovanovim uputstvima, mamili su bose noge da ih gaze.

Kad stignete do letnjikovca, to jest kuće namenjene za stanovanje, dočekaćete vas prijatan hlad i opojan miris glicinija koje prekrivaju drveni trem potpuno obrastao raskošnim zelenilom.

S bočne strane letnjikovca nalazila se tipična italijanska bašta, upravo obnovljena. Bila je zaklonjena zidovima s mitološkim pejzažima i likovima: sa svih strana su provirivali bogovi, amori i satiri, a malo dublje, u svežini polusenke, onaj ko bi poželeo da se povuče u tišinu i mir, daleko od znatiželjnih pogleda, neometano je mogao da se divi brestovima i jablanima, stablima višanja i šljiva, čokotima plemenitih sorti grožđa, drveću iz Bolonje i Napulja, kestenima, dunjama, platanima, narovima, dudovima, a onda još i fontanama, malim vodoskocima, terasama i mnoštvu drugih atrakcija.

Iza italijanske bašte bio je vrt lekovitog bilja, takođe nedavno potpuno obnovljen; u njemu su gajene lekovite trave za čajeve, obloge, meleme i sve ostale medicinske potrebe. Oko lekovitog bilja bila je posađena ograda od žalfije i ruzmarina: uredno je obrezivana u obliku geometrijskih figura, a njen miris je ispunjavao vazduh i opijao čula posetilaca. Iza letnjikovca, duž senovitog šumarka, put je vodio do privatne kapele porodice Spada, gde je trebalo da bude obavljeno venčanje. Odatle, niz brdo što se postepeno spušta ka gradu, račvala su se tri puta: jedan je vodio do letnje pozornice (izgrađene naročito za proslavu i upravo dovršene), drugi do kuće u kojoj su spavali čuvari, glumci i ostali, a treći do sporedne kapije.

S pročelja vile, posred vinograda, pružala se duga staza (naporedo s glavnim putem, ali malo više sa strane): njom se stizalo do kružnog podijuma oko fontane s lokvanjima i do malog, lepo uređenog travnjaka s klupama i stolovima bogato ukrašenim duborezom i intarzijama i prekrivenim raskošnim zastorima od prugastog lana: sve to bilo je pripremljeno za užinu na travi.

Posetilac koji je tu prvi put zastao bi zadivljen pred takvim prizorom dok ne bi shvatio da je sve to samo okvir za najveličanstveniju sliku u celom vinogradu: pred njegovim raširenim zenicama tada bi se

pojavio niz rimskih tvrđava i zidina s puškarnicama, izniklih iz nevidljivih, hiljadugodišnjih uspavanih temelja. Pred ovim neočekivanim veličanstvenim prizorom pogled bi ostao ukočen, a srce bi zadržalo. Sva ta divota, puna mirisa i čari, sve se to činilo stvorenim za uživanje i sve je bilo čista poezija.

Vila Spada je tako postala velika pozornica za slavlje i nije više ličila na onaj mali, mada predivan letnjikovac, gotovo beznačajan u poređenju s bogatstvom i raskoši mnogo poznatije i velebnije palate Spada na Trgu Kapo di Fero.

Vila je sada mogla bez imalo stida da se uporedi s čuvenim kućama za odmor od pre dva veka, kad su Rim svojim delima oplemenili Đulijano da Sangalo i Baldasare Peruci: prvi je sagradio vilu Kiđi, a drugi je po želji kardinala Alidozija napravio nacrt za letnjikovac u Maljani. Istovremeno, Đulio Romano je započinjao izgradnju vile vatikanskog arhivara Turinija na brdu Janikulum, Bramante je uređivao vatikanski vidikovac, a Rafaelo vilu Madama.

Istini za volju, bogataši su u Večnom gradu od pamtiveka gradili raskošne vile usred zelenila, iako su neki u njih odlazili samo nekoliko puta godišnje; one su im pomagale da zaborave na svakodnevne brige i nevolje. Iako su velebnije kuće za odmor u prirodi podizali još stari Rimljani (opevali su ih toliki veliki pesnici, od Horacija do Katula), bilo mi je dobro poznato iz literature ili razgovora s učenim knjižarima (a još više sa starim seljacima, pošto oni bolje od bilo kog drugog poznaju vinograde i vrtove), da su, pre svega u poslednjih dvesta godina, rimske glavešine uvele u modu izgradnju kuća za odmor u okolini grada. Unutar Aurelijevih zidina ili u njihovoj neposrednoj blizini, na mestu golih zaravni i vlažnih polja, polako su nicali vinogradi i letnjikovci, to jest vrtovi i vile.

I dok su prve vile imale kule i puškarnice, to sjajno nasleđe mračnog srednjeg veka, kada su kuće bogataša istovremeno bile i njihove tvrđave, za samo nekoliko decenija stil je postao vedriji i otmeniji, i gotovo svaki bogati plemić želeo je da ima kuću s pogledom na vinograde, vrtove, voćnjake, šume ili borike, kako bi, ne mrdajući iz naslonjača, pogledom mogao da obuhvati i nadzire celo svoje imanje.

Dok su u vrtu vile trajale užurbane pripreme, u Svetom gradu je vladalo veselo raspoloženje. Godina Gospodnja 1700, kad se sve ovo dešava, bila je, naime, godina jubileja. Iz svih delova sveta slivale su se beskonačne kolone hodočasnika: dolazili su da zatraže oprostaj grehova. Čim bi se popeli na neko od okolnih brda i ugledali kupolu Bazilike svetog Petra, vernici bi zapevali himnu najveličanstvenijem od svih gradova, crvenom od grimizne krvi mučenika i belom od belih krinova Hristovih devica. Krčme, gostionice, konačišta, pa čak i privatni stanovi, sve ono što je moglo da primi goste, bilo je prepuno hodočasnika; i noću i danju, bez prestanka, na ulicama i trgovima sve je vrvelo od pobožnog sveta koji je mrmljao molitve. Noć je bila obasjana bakljama bratstava što su neprekidno krstarila ulicama centralnih gradskih četvrti. U tako uzavreloj atmosferi čak ni surovi prizori samobičevanja nisu delovali strašno: pucketanje biča, kojim su se isposnici nemilosrdno tukli po znojnim i okrvavljenim leđima, zvučalo je kao kontrapunkt čednim pesmama iskušenica u senovitim dvorištima samostana. Iako iznureni od dugog putovanja, čim bi stigli u grad Hristovog izaslanika, hodočasnici bi se uputili ka crkvi svetog Petra i tek posle duge molitve na apostolovom grobu priuštiti bi sebi nekoliko sati odmora. Sledećeg dana, pre nego što bi napustili svoja skloništa, klekli bi na zemlju s licem podignutim ka nebu i prekrstili se, meditirali bi o događajima iz života Hrista i presvete device Marije, okretali brojanicu i polazili u obilazak četiri presvete bazilike, posle čega bi usledila četrdesetočasovna molitva ili penjanje Svetim stepenicama. Tako bi dobili potpun i sveopšti oprost grehova.

Činilo se, jednom rečju, da sve protiče u savršenom i veselom skladu s jubilejom, koji se obeležava jednom u četvrt veka i koji još od vremena Bonifacija VIII privlači u Rim na desetine hiljada hodočasnika. Ali nije sve bilo tako savršeno. Silno mnoštvo vernika i hodočasnika morila je u dubini duše velika briga: Njegova svetost je bila teško bolesna.

Prošle su već dve godine otkako je papa Inokentije XII, čije je svetovno ime bilo Antonio Pinjатели, oboleo od teškog oblika gihta; malo-pomalo bolest je uznapredovala i sprečavala ga je da normalno obavlja poslove. U januaru je zabeleženo izvesno poboljšanje, tako da je u februaru čak uspeo da održi biskupsko veće. Ali zbog starosti i zdravstvenih tegoba nije mogao da otvori Sveta vrata.

Što je Sveta godina više odmicala, to je veći bio broj vernika koji su se slivali u Rim i papa se žalio da ne može da vrši službu Božju, tako

da su biskupi i kardinali morali da ga zamene u tom poslu. Ispovesti vernika u crkvi svetog Petra – a njih je svakoga dana bilo na hiljade – slušao je viši pokorničar.

Poslednje nedelje februara papino stanje se ponovo pogoršalo. U aprilu je smogao snage da s balkona Papske palate blagoslovi mase vernika na Monte Kavalu. U maju je lično posetio četiri presvete bazilike, a krajem meseca je primio velikog toskanskog vojvodu. Sredinom juna je izgledalo da se gotovo sasvim oporavio: posetio je mnoge crkve, kao i fontanu svetog Petra na Montoriju, na samo nekoliko koraka od vile Spada.

Ali svi su znali da je zdravlje Njegovog blaženstva krhke od pahulje snega na prvom prolećnom suncu; letnje vrućine nisu obećavale ništa dobro. Oni koji su viđali papu pričali su u potaji kako ga često obuzima slabost, da noćima ne spava od bolova, iznenada dobija jake grčeve... Na kraju krajeva, Sveti otac je imao osamdeset pet godina i kardinali su morali ozbiljno da se zamisle nad tom činjenicom.

Ukratko, postojala je opasnost da jubilej 1700. godine, koji je uspešno započeo Inokentije XII, zaključi neki drugi papa – njegov naslednik. Bilo bi to nečuvveno, mislili su u Rimu, ali ne i nemoguće. Neki su predviđali konklavu za novembar, a neki već za avgust. Letnja žega, tvrdili su najveći pesimisti, slomiće papine poslednje odbrambene snage.

U redovima kurije (i među Rimljanima) vladala je, stoga, utučenost: svi su bili rastrgnuti između radosti zbog vedre atmosfere povodom jubileja i zabrinutosti zbog loših vesti o papinom zdravlju. Čak sam i ja bio lično zainteresovan za ovo pitanje: dok je Sveti otac bio živ, imao sam čast da služim, mada samo povremeno, onoga ko je više od bilo koga drugog u čitavom Rimu budio strahopoštovanje – preuzvišenog kardinala Fabricija Spadu, koga je Njegova svetost odabrala za svog državnog sekretara.

Ne bih nipošto mogao da tvrdim kako dobro poznajem presvetlog i blagorodnog kardinala Spadu. Ali priča se da je on veoma častan i pošten, razborit i oštrouman čovek. Nije slučajno, naime, što je Njegova svetost Inokentije XII želeo da ga ima uza sebe. Stoga sam slutio da predstojeća proslava neće biti obična plemićka gozba, već uzvišeni skup kardinala, ambasadora, biskupa, kneževa i drugih visokopoštovanih ličnosti. I svi će biti zadivljeni izvedbama muzičara i glumaca, poetskim predstavama, visokoumnim besedama i bogatim gozbama

u zelenom dekoru vrtova vile Spada. Ništa slično nije viđeno u Rimu još od vremena porodice Barberini.

U međuvremenu sam uspeo da prepoznam grb na prvoj kočiji: pripadao je porodici Rospiljozi. Ali ispod njega je bila upadljiva kičanka s njihovim bojama, što je značilo da u kočiji nisu članovi te porodice, nego njihovi štićenici ili gosti.

Kočija se upravo u tom trenutku zaustavljala pred glavnom kapijom. Ali sada me više nije zanimao njihov ulazak u vilu, otvaranje vrata i čitav taj ritual dočekivanja gostiju. U prvo vreme, priznajem, sakrio bih se iza letnjikovca i krišom posmatrao mnoštvo paževa, stolice za silaženje iz kočije, sluškinje s korpama punim voća, domaćina kako ukazuje prve počasti gostima, ceremonijarove govore, obavezno prekinute pre kraja zbog umora novopristiglih zvanica...

Udaljih se kako ne bih ometao dolazak ove gospode svojim prisustvom i ponovo se bacih na posao.

Dok sam se spremao da okopam travnjake, obrežem žbuniće, uredim živicu i počupam korov, s vremena na vreme sam podizao pogled da bih uživao u pogledu na grad na sedam brežuljaka. Za to vreme blagi letnji povetarac donosio mi je na dar umilne zvuke s probe orkestra. Zaklonivši oči rukom kako me sunce ne bi zaslepilo, posmatrao sam, levo od sebe, velelepnu kupolu Bazilike svetog Petra, desno nešto skromniju, ali ne manje lepu kupolu crkve Sant Andree dela Vale, ispred sebe gordu kupolu bazilike Sant Ivo ala Sapijenca, odmah pored nje krotku pagansku kupolu Panteona i najzad, u pozadini, moćnu i mirnu papsku palatu Kvirinal na Monte Kavalu.

Pošto sam završio jedan od takvih kratkih predaha, sagoh se da srpom potkrešem još neke žbuniće kad kraj sebe ugledah nečiju izduženu senku.

Dugo sam je posmatrao – nije se pomerila. Ali ruka kojom sam držao srp sama se pokrenula. Vrhom sečiva iscrtao sam na pesku obrise prilike iza mojih leđa. Mantija, perika i kapica kakvu nose opati... A onda se senka, kao da hoće da mi udovolji, polako okrete ka suncu i otkri svoj profil: tako sam na zemlji uspeo da raspoznam orlovski nos, uvučenu bradu, stisnute usne... Moja ruka, koja je više milova-

la ove obrise nego što ih je iscrtavala, poče da se tresu. Više nije bilo nikakve sumnje.

Ato Melani. Nisam mogao da odvojim pogled od slike na pesku. U isti mah, od bujice raznih misli nisam ništa ni video ni čuo. Gospodin opat Melani... za mene gospodin Ato. Ato, onaj Ato...

Senka je mirno čekala.

Koliko je godina prošlo? Šesnaest, ne, sedamnaest, računao sam pokušavajući da skupim hrabrost da se okrenem. I uprkos proteklom vremenu, na hiljade misli i uspomena prošlo mi je za tih nekoliko sekundi kroz glavu. Gotovo sedamnaest godina od opata Melanija nije bilo ni traga ni glasa. A sada se ponovo pojavio, bio je tu, iza mene, njegova senka je nadvisivala moju, ponavljao sam to sebi mehanički, dok se najzad ne podigoh sa zemlje i lagano okrenuh.

I konačno su moje zenice izdržale blesak sunca.

Stajao je oslonjen o štap, malo niži i povijeniji nego što je bio kad sam ga poslednji put video. Kao duh iz prošlog veka, ne hajući za to što izgleda staromodno, na sebi je imao svetloljubičastu mantiju s kapom karakterističnom za opate. Bio je obučen isto kao i prilikom našeg prvog susreta. Na moj ukočen i preneražen pogled samo je lakonski i s urođenom smirenošću odgovorio:

„Idem da se odmorim, tek sam stigao. Videćemo se kasnije. Pozvaću te.“

I kao sablast pod vrelim suncem, udaljio se u pravcu letnjikovca i nestao.

Ostadoh skamenjen. Ne znam koliko sam dugo tako stajao, nepomičan, usred bašte. Dah života je malo-pomalo zagrevao moje grudi, slične belom i hladnom mramoru od kog je isklesana Galateja. A onda mi u srce neočekivano provali snažna bujica osećanja i bola što me je godinama obuzimao svaki put kad bih se setio opata Melanija.

Pisma koja sam mu poslao u Pariz progutao je mračni vir tišine. Iz godine u godinu uzalud sam, čekajući odgovor, opsedao stanicu gde je stizala pošta iz Francuske. Da bih odagnao zabrinutost, na kraju

sam bio spreman da se pomirim s bilo kakvom porukom, samo da je konačna. Hiljadu puta sam je zamišljao:

Imam žalosnu dužnost da vas obavestim o smrti gospodina opata Ata Melanija...

Ali ništa. Sve do sada, kada mi je od njegovog iznenadnog pojavljivanja zastao dah. Nisam mogao da verujem: čim je stigao, on, ugledni gost porodice Rospiljozi, dočekan uz sve počasti u vili Spada, pre svega ostalog došao je kod mene, seljaka povijenog nad motikom. Prijateljstvo i privrženost opata Melanija pobedili su višegodišnju razdvojenost.

Pošto sam na brzinu završio deo posla, uzjahao sam mazgu i požurio kući. Jedva sam čekao da sve ispričam Kloridiji!

Na putu do kuće ponavljao sam sebi, sav raznežen: „Pa šta se čudim?“, kad je takvo iznenadno i neočekivano pojavljivanje upravo u njegovom stilu. Osećao sam da mi se srce steže dok sam kao u snu ponovo prolazio kroz vrtlog pouka i strasti koji je opat Melani u to vreme pokrenuo preda mnom i u koji sam, krenuvši za njim, i sâm bio uvučen...

Ali malo-pomalo, zajedno s emocijama i osećajem zahvalnosti, počelo je da se nameće jedno pitanje. Kako je Ato uspeo da me pronađe u vili Spada? Bilo bi logično da me je potražio u Ulici medveda, u kući u kojoj se svojevremeno nalazila gostionica *Kod paža*, gde sam radio i gde smo se upoznali. Međutim, čim je stigao, očigledno na poziv kardinala Spade da prisustvuje svadbi njegovog nećaka, Ato je došao pravo kod mene. Sve je ukazivalo da je dobro znao gde može da me nađe.

A od koga je saznao? Svakako ne od nekoga iz vile Spada – niko nije bio upoznat s našim nekadašnjim druženjem, a da i ne pominjem da u vili niko nije obraćao naročitu pažnju na moju malenkost. Uostalom, nismo imali zajedničke poznanike – povezivala nas je samo pustolovina u kojoj smo sedamnaest godina ranije zajedno učestvovali u gostionici *Kod paža*. O tom neobičnom događaju napisao sam najpre kratak dnevnik, a na osnovu njega iscrpne memoare. Bio sam veoma ponosan na njih i čak sam o tome pisao Atu u svom poslednjem pismu, poslatom nekoliko meseci ranije, u grčevitom pokušaju da s njim uspostavam vezu.

Dok sam kaskao preko polja, potpuno sam se predao sećanjima i za trenutak sam, sav zanesen, ponovo oživeo te davne i neverovatne događaje: kuga, trovanja, potere kroz podzemne hodnike, bitka kod Beča, zavere evropskih vladara...

Kako sam to sjajno opisao u svojim memoarima, pomislih, tako da sam ih u prvo vreme ponekad čitao u besanim noćima. I nisam se više uzbudio čak ni kad su mi pred oči izlazile sve Atove gadošti, njegovi gresi, niski i bogohulni postupci. Bilo mi je dovoljno da dođem do kraja svog dela pa da se osetim sigurnim i čak srećnim. Tome su doprinosili i ljubav moje Kloridije, koja je, *Deo gratias*, ostala uz mene, pa onda čistota rada u polju, i najzad, vest da ću ja, neugledan i nepoznat seljak, čije čudesno iskustvo niko nije mogao ni da nasluti, biti u vili Spada u vreme venčanja. Da, da, vila Spada...

Odjednom, kao da me je ubolo hiljadu škorpija, poterah bičem svoju mazgu i požurih kući.

Nažalost, već je bilo kasno.

Kloridija nije bila tu. Bacih se, onako zadihan, na kovčege u kojima sam čuvao sve svoje knjige. Žurno ih ispraznih i pretražih sve do dna – memoari su nestali.

„Lopov, razbojnik, prevarant“, tiho sam režao, „a ja glupak, budala nad budalama, živinče.“

Kako sam samo pogrešio što sam pisao Atu o svojim memoarima! Te stranice su sadržale previše tajni, previše dokaza o neverstvu i izdajstvima za koja je opat Melani bio kadar. Čim je saznao za njihovo postojanje – to sam, nažalost, tek sada shvatio – poslao je u Rim nekog svog razbojnika da mi ih ukrade. Sigurno mu nije bilo teško da upadne u moju kućicu i pretraži je. To mora da je za njega bila dečja igra.

Proklinjao sam Ata, samog sebe i onoga koga je poslao da ukrade moje memoare. Šta sam, uostalom, mogao da očekujem od opata Melanija? Bilo je dovoljno da se setim njegovih mutnih rabota.

Kastrirani pevač i francuska uhoda: već je to sve govorilo o njemu. Njegova pevačka karijera bila je odavno završena. Ali u mladosti je bio čuveni sopran i, koristeći koncerte kao izgovor, godinama je bio uhoda na dvorovima širom Evrope.

Prevara, laž i obmana bili su njegov hleb nasušni; klopka, zavera i ubistvo njegovi verni saputnici. Umeo je da izvadi lulu iz džepa i

pretvara se da u ruci drži pištolj; da sakrije istinu, a da na kraju ipak ne slaže, da bude ganut (i da gane druge) iz čiste računice; poznavao je i primenjivao veštinu uhođenja i krađe.

S druge strane, veoma je brzo razmišljao i bio je izuzetno pronicljiv. Njegovo poznavanje državnih poslova, koliko sam mogao da se setim, sezalo je do najskrivenijih tajni prestolâ i kraljevskih porodica. Sem toga, njegov živ i oštar duh prodirao je u ljudsku dušu kao nož u sir. Svojim iskričavim pogledom osvajao je simpatije, a rečitošću je lako sticao ugled među ljudima oko sebe.

Ali njegove najbolje osobine bile su u službi najmračnijih ciljeva. Ako bi nekome saopštio šta je otkrio, to je činio samo zato da bi iznudio njegovu saglasnost. Ako bi rekao da je u misiji, to ne bi značilo da je zaboravio na svoje prljave lične namere. Ako bi na kraju nekome obećao svoje prijateljstvo, ozlojeđeno sam pomislio, to bi uradio samo zato da bi iznudio željene usluge.

Šta je dokaz za sve to? Njegova ravnodušnost prema starim prijateljima. Nije mi se javio punih sedamnaest godina. A sada se iznenađeno pojavio, kao da se ništa nije dogodilo...

„Ne, gospodine Ato, nisam ja više onaj momak od pre sedamnaest godina“, želeo sam da mu kažem gledajući ga pravo u oči. Hteo sam da mu pokažem da sam stekao životno iskustvo, da pred gospodarima više nisam plašljiv, već samo smeran, da umem da se snađem u svakoj situaciji i procenim šta je za mene dobro. I mada su me zbog niskog rasta svi i dalje zvali dečko, ja uopšte nisam bio onaj isti momak koga je Ato upoznao pre sedamnaest godina.

Ne, nisam mogao da prihvatim ponašanje opata Melanija. A najviše od svega, nisam mogao da pređem preko krađe mojih memoara.

Bacih se na krevet da se odmorim i oslobodim ovih i drugih tužnih misli, neprestano gužvujući čaršav. Tek tada se setih da mi je Kloridija javila da neće dolaziti kući: kao svaka dobra babica, ili primalja, ako vam se tako više sviđa (to je postala nakon višegodišnjih priprema), ona je poslednje dane pre porođaja provodila u kući porodilje. S njom su bile i moje obožavane curice, naše dve devojčice, mada više i nisu bile tako male: s deset i šest godina, dakle već poodrasle, moje ćerke su bile u pravom uzrastu da krenu stopama svoje majke (koju su obožavale). Bile su uz nju ne samo kao učenice, da bi se dobro obučile za ovaj veoma važan posao, već i zato da bi u svakoj prilici mogle da joj pomognu ukoliko zatreba, da joj dodaju ulja i istopljenu mast, ubru-

se, makaze i konac prilikom sečenja pupčane vrpce i vađenja posteljice ili u drugim sličnim situacijama.

Malo sam razmišljao o njima: ove dve curice, koliko živahne kod kuće toliko razborite izvan nje, sledile su svoju mamu poput senke. Bez njih mi je kuća sada izgledala još praznije i tužnije i podsećala me je na moje nesrećno detinjstvo nahočeta.

Pošto sam bio usamljen, turobne misli su odnele prevagu. Nesanića me uze u svoj hladni zagrljaj i ja spoznah koliko je neprijatna bračna postelja kad čovek u njoj ne može da pronađe utehu u ljubavi.

Posle otprilike sat vremena, pošto sam preskočio ručak zbog pomanjkanja apetita, reših da se vratim u vilu Spada i nastavim posao. Odmor, iako kratak, imao je željeno dejstvo: konačno sam prestao da razmišljam o opatu Melaniju i njegovom iznenadnom dolasku, ne znajući više ni sâm da li se radujem ili da budem ljut. Ato je došao da naruši moj miran i spokojan život. Zato sam se trudio da ne razmišljam o njemu.

Pozvaće me, rekao je: do tada sam, dakle, mogao da se posvetim nečem drugom. Imao sam mnogo toga da obavim i latih se jednog od poslova koji su me najviše zabavljali – čišćenja velikih kaveza za ptice, zvanih volijere. To je bio zadatak jednog sluga, ali on je u poslednje vreme bio prikovan za krevet zbog gadne rane na nozi. Dakle, nije mi bilo prvi put da ga zamenjujem. Uzeh hranu i bacih se na posao.

Neka se čitalac ne čudi što je vila Spada imala jednu tako egzotičnu atrakciju kao što su volijere. U rimskim vilama su se oduvek tražili novi izvori zabave. Kardinal De Mediçi je u svojoj vili na Pinču držao medvede, lavove i nojeve; u vilama Borgeze i Pamfili jeleni i srne su živeli slobodno. U vreme pape Lava X po vatikanskim vrtovima je čak šetao slon po imenu Hanon. Osim toga, da bi se zadivili i zabavili gosti, organizovana su i razna takmičenja kao što su igre loptom (one su priređivane u vili Pamfili), sobni bilijar (on se u Vili malteških viteza ili vili Kostaguti igrao na nasapunjanom podu ili na stolu zastrtom platnom) i bilijar pod vedrim nebom (igran pre svega u vili Matei da bi se odagnala melanholija u letnjim večerima).

Volijera se nalazila u izdvojenom kutku vile, između kapele i vrta, skrivena od pogleda drvoredom i visokom, gustom živicom. Bila je postavljena tako da zimi ima sunca, a leti hladovine, kako ptice ne bi bile izložene nepovoljnim vremenskim uslovima. Izgledala je kao

mali četvrtasti zamak s četiri kule na uglovima i središnjim delom pokrivenim kupolom od metalne mreže na čijim su vrhovima štrčali ukrasni šiljci s gvozdenim vetrokazima. Unutrašnjost je bila oslikana nebeskim plavetnilom i dalekim predelima kako bi ptice imale utisak većeg prostora. Takođe su bile posađene zimzelene biljke, kao što su lovor i crnika, i bile su postavljene vaze s gomilom grančica za pravljenje gnezda i četiri velika pojila. Mnogobrojni gosti su mogli da uživaju i u slici i u zvuku, pošto je tu bilo slavuja, vivaka, jarebica, leštarki, fazana, baštenskih strnadica, zelentarki, kosova, ševa, zeba, grlica, batokljunih trešnjara i raznih drugih ptica.

Iako sam polako i bojažljivo ušao u volijeru, odmah sam izazvao metež. Rekli su mi da o pticama uvek mora da se stara i da uvek treba da ih hrani ista osoba: s vremenom se zblize s njom i ona uspeva da zadobije njihovo poverenje. Moje prisustvo je zato izazvalo priličnu uznemirenost. Dok sam ulazio, nekoliko vivaka me je nervozno pratilo, a oko mene se vrzmalo mnoštvo neprijateljski raspoloženih ptica. Prođe me jeza kad mi na rame odvažno slete kos, mašući snažno krilima, i samo se čudom ne sudarih s jednom leštarkom u letu.

„Ako odmah ne prestanete, odlazim i nema ručka!“, zapretilih.

Ali umesto odgovora, zaori se još jače i prodornije kreštanje, pijukanje i lepet, a počese i novi opasni vazdušni napadi na samo pedalj od moje glave.

Sklonih se, zaplašen, u jedan kutak, dok se bura nije stišala. Starnje o pticama i volijerama, pomislih, nije posao za mene.

Kad su se i najbučniji letači konačno smirili, počeo sam da čistim i menjam pojila i posude za hranu: napunio sam ih svežom vodom, cikorijom, blitvom, zelenom salatom, semenom bokvice, žitom, prosom i semenom konoplje. Zatim sam u volijeru uneo malo asparagusa, koji je dobar za pravljenje gnezda. Dok sam mrvio i razbacivao parčiće suvog hleba, jedna mlada i gladna leštarka skoči mi na ruku, pokušavajući da otme plen u vidu ukusnih mrvica.

Pošto sam očistio prečage i počistio izmet s poda, uputih se najzad ka izlazu, radostan što iza sebe ostavljam smrad i metež volijere. Upravo sam zatvarao vrata, kad mi iznenada srce siđe u pete.

Odjeknuo je hitac iz pištolja. Metak je zazviždao u neposrednoj blizini. Neko je pucao u mene.

Nagonski se sagnuh i pokrih glavu rukama. Onda začuh snažan i prodoran glas; očigledno se obraćao meni:

„Uhapsite ga! On je lopov.“

Instinktivno podigoh ruke kao da se predajem. Okrenuh se, ali nije bilo nikoga. Udarih se po čelu i nasmejah, razočaran zbog svog slabog pamćenja. Najzad podigoh lagano pogled i spazih ga: nalazio se na uobičajenom mestu.

„Veoma duhovito“, odgovorih dok sam zatvarao vrata volijere i pokušavao da sakrijem strah.

„Rekao sam da ga uhapsite, on je lopov. Buuum!“

Sa drugim pucnjem iz pištolja, koji je zvučao još vernije od prvog, konačno se najavilo najneobičnije stvorenje u čitavoj vili Spada – papagaj Avgust Cezar.

Sada je trenutak da objasnim prirodu i ponašanje ove čudne ptice, pošto će ona imati značajnu ulogu u događajima koje se spremam da ispričam.

Znao sam da papagaje, zbog njihovih vrlina, neki pisci nazivaju „gospodarima Indije“ ili slično, zbog toga što su prvi primerci doneti Aleksandru Velikom s ostrva Taprobana, a zatim su otkrivene mnoge druge vrste na Karipskim ostrvima, a *massime* na Kubi i Manakapanu. Kako neki tvrde, na svetu postoji više od sto podvrsta tih neobičnih ptica. One, kako je svima poznato, imaju jedinstvenu sposobnost da oponašaju ljudski glas, i ne samo njega, nego i šumove i razne zvuke i još mnogo toga. Takvu izuzetnu veštinu posedovali su u Rimu, godinama unazad, papagaj preuzvišenog kardinala Madruca i viteza Kasijana dal Poca; on nije najbolje imitirao ljudski glas, ali je zato odlično oponašao pse i mačke. Neki veoma dobro podražavaju druge ptice, ponekad čak i više vrsta. Ostao je tako upamćen papagaj Njegovog veličanstva od Savoje – po rečima mnogih, velika pričalica. Izgleda da je papagaj kardinala Kolone umeo napamet da izrecituje čitavo *Verujem*. Najzad, na imanje Barberini, pored vile Spada, stigao je nedavno papagaj iste vrste kao Avgust Cezar; i on je bio belo-žut i, kako se činilo, veoma rečit.

Ipak, Avgust Cezar je znatno nadmašivao svu svoju sabraču. Savršeno je podražavao ljudski glas, čak i onih osoba koje je tek upoznao, čiji govor jedva da je čuo, i oponašao je boju glasa, intonaciju, naglasak, pa čak i lakše govorne mane. Umeo je da imitira i zvuke iz prirode, kao što su grmljavina, šum potoka, šuštanje lišća, zavijanje vetra, udaranje morskih talasa o obalu... Nije bio ništa gori ni u podražavanju pasa, mačaka, krava, magaraca, konja, svih vrsta ptica (naravno!), a možda i nekih drugih zvukova, samo što ga još nisam čuo kako se u njima okušava. Veoma je verno oponašao i škripu šarki na vratima,

korake koji se približavaju, pucnje iz pištolja i kremenjače, zvonjavu, kas konjskih potkovic, lupanje vratima, viku uličnih prodavaca, dečji plač, zveckanje mačeva ukrštenih u dvoboju, sve nijanse smeha i plača, zveket pribora za jelo...

Avgust Cezar je iz dana u dan usavršavao svoj izvanredni, neopisivi, nenadmašni imitatorski dar, kao da je čitav kosmos za njega bio jedna ogromna vežbaonica. Pošto je imao čudesno pamćenje, umeo je da iz njega izvuče glasove i šumove koje je čuo više nedelja ranije.

Niko nije znao koliko je star: jedni su govorili pedeset godina, drugi sedamdeset. Sve je, zapravo, bilo moguće, s obzirom na dobro poznatu dugovečnost papagaja – te ptice neretko premaše sto godina i nadžive svoje gospodare.

Njegov talenat bez premca (zbog njega je Avgust Cezar mogao da postane najslavniji papagaj svih vremena) imao je, nažalost, granice. Naime, od pre izvesnog vremena papagaj iz vile Spada odbijao je da pokaže šta zna. Ukratko, pravio se da je nem.

Ništa nisu vredeli moljakanje, laskanje, naredbe, pa čak ni surovi post kojem je bio podvrgnut po nalogu samog kardinala Spade samo zato da bi se oglasio. Ali ništa: Avgust Cezar je već godinama (niko se više nije sećao koliko dugo) tvrdoglavo ćutao.

Naravno, niko nije znao razlog. Neki su se sećali da je Avgust Cezar prvobitno pripadao ocu Virđiliju Spadi, stricu kardinala Fabricija, pokojnom već četrdeset godina. Virđilio, dobar poznavalac antičkog doba i klasičnog sveta, nadenuo je papagaju ime najslavnijeg rimskog cara. Mora da je to učinio u znak ljubavi. Pričalo se, naime, da je Virđilio veoma voleo svog pernatog prijatelja, a među slugama se govorilo da je gospodareva smrt bacila Avgusta Cezara u najdublju žalost. Da li je ona papagaju začepila kljun? Kao da se zavetovao na ćutanje, u tužnom i nerazumnom očekivanju da njegov stari gospodar oživi.

Ali ja sam znao da nije tako. Avgust Cezar je pričao. I te kako! Ja sam bio svedok, ali jedini. Papagaj je, naime, samo u mom prisustvu otvarao kljun. Ni sam ne znam zašto. Nisam verovao da sam mu posebno drag. Doduše, jedino sam ja s njim postupao uljudno – izbegavao sam da ga čačkam i gnjavim grančicama ili kamenčićima kako bih ga naterao da priča, kao što je činila posluga u vili.

Pokušavao sam da ga navedem na ćaskanje i u prisustvu drugih, kojima sam se zaklinjao da je samo nekoliko minuta ranije, dok smo bili sami, to radio bez ikakvih poteškoća. Ali on je ćutao, gledajući ih bezizraznim očima. Zbog njega sam ispadao budala i posle nekoliko

pokušaja niko mi više nije verovao: papagaj više ne govori, rekli bi mi i potapšali me po ramenu, a možda nikada nije ni govorio.

Malo-pomalo, kako su stari poslužitelji u vili Spada umirali, bledele je i sećanje na ono što je Avgust Cezar nekada radio. Možda sam sada već bio jedini koji je znao za šta je sve kadra ta velika bela ptica sa žutom ćubom.

Ali upravo tog dana pernata životinja me je na to podsetila. Lažni pucnji iz pištolja i glas žbira (jednog od mnogih koje je Avgust Cezar mogao da čuje u Rimu) iznenadili su me, pošto su zvučali više nego stvarno. Bilo je nemoguće utvrditi gde je čuo originalne zvuke. Naime, Avgust Cezar je oduvek uživao posebnu povlasticu: nije bio zatvoren s ostalim pticama, već je imao sopstveni mali kavez, sa stalkom i valovom. Odatle je često poletao ko zna kuda, nekad jednostavno u obilazak vile, ali nekad je odsustvovao nedeljama. Kružeci po gradu, stalno je dopunjavao svoj repertoar imitacija novim tačkama, ali ja sam i dalje bio njihov jedini zadivljeni slušalac.

„*Dona nobis hodie panem cotidianum*“, zapevao je Avgust Cezar tričetri puta izvodeći *Oče naš*.

„Rekao sam ti hiljadu puta da ne huliš“, upozorih ga, „inače... Ah, shvatio sam šta hoćeš. U pravu si.“

Sipao sam svežu vodu i hranu svim pticama, a papagaja sam ostavio za kraj. Time sam povredio njegov ponos, i ne samo to. Avgust Cezar je, naime, uvek imao odličan apetit i jeo je sve: hleb, sir, čorbu (naročito ako je bila s vinom), kestenje, orahe, jabuke, kruške, trešnje i još mnogo toga. Ali njegova strast, dostojna ne ptice, već plemića, bila je čokolada. S vremena na vreme, ako bi posle neke gozbe u vili Spada ostala koja kap, bilo mu je dozvoljeno da umoči kljun i crnkasti jezik u taj skupi egzotični napitak. Toliko je čeznuo za čokoladom da je bio u stanju da mi se danima ulaguje (što je bilo izuzetno, s obzirom na njegovu prgavu narav), sve dok mu ne bih doneo bar gutljaj.

Samo što sam mu sipao svežu vodu i napunio malu posudu voćem i semenjem kad začuh nečije korake kako se približavaju.

„Momče, jesi li još tu?“, oslovi me jedan od nadzornika. „Neko te traži. Čeka te kod stepeništa za posluhu.“